

ПЪТЯТ НА САНТЯГО – РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ И ДУХОВНО ИЗВИСЯВАНЕ

Слави Димитров

THE WAY OF SANTIAGO – RELIGIOUS TOURISM AND SPIRITUAL UPLIFTMENT

Slavi Dimitrov

Summary: *In recent years, the importance of religious tourism has been increasing. It is distinguished by a wide variety of species and forms, some of which intertwine with the types and forms of adventure and cultural tourism. A major prerequisite for the development of religious tourism is the widespread prevalence of Catholicism in the Spanish lands and numerous religious and cultural monuments. From this point of view, the greatest interest is the way of Santiago. The main roads are: French; Portugal; North; Primitive; Via de la Plata, as well as tourist routes in Galicia.*

Key words: *The Way of Santiago, Religious Tourism, Cultural Heritage, Pilgrims.*

Туризмът от началото на 60-те години играе първостепенна роля в икономиката на Испания. Почти всяка година броят на туристите, както и постъпленията от чужда валута значително се увеличават. Шестте милиона посетители през 1960 г. нарастват на 24 млн. през 1970 г., 38 млн. през 1990 г., 62 млн. през 1994 г., 64 млн. през 1997 г., 55 млн. през 2005 г. и 65 млн. през 2015 г. [Instituto Nacional..., 2016]

Туризмът осигурява 8,3% от брутния вътрешен продукт и работа на 9,2% от трудоспособното население. Над 7% от валутните постъпления са от туризма и се изчисляват на 65,2 млрд. долара (второ място в света). С 5,7% от международния туристически пазар Испания заема трето място в света като туристическа страна. Културното богатство, многобройните архитектурни паметници, особеният национален колорит на испанските градове и села, прекрасният климат и удивителните по своето разнообразие и красоти пейзажи правят страната особено привлекателна за туристи [Images économiques..., 2016].

Туристическата инфраструктура е много добре развита. Добрите условия привличат главно туристи от страните на ЕС – 22% от Франция, 17% от Португалия, 15% от Германия, 15% от Великобритания, 7,3% от Бенелюкс, 3% от Скандинавските страни.

Освен традиционните видове туризъм през последните години все повече нараства значението на религиозния туризъм. Той се отличава с голямо разнообразие на видове и форми, някои от които се преплитат с видовете и формите на приключенския и културния туризъм [Маринов, С. 2001, с. 153]. Главна предпоставка за развитието на религиозния туризъм е широкото разпространение на католицизма в испанските земи и многобройните религиозни и културни паметници.

Още през I в. християнството прониква отвъд Пиренеите. Знае се, че по това време апостол Павел е посетил Испания, но няма сведения за неговата дейност там. В края на II в. християнството се разпространява в целия полуостров. Днес почти всички испанци – 97,6%, са католици. Религията е тясно свързана с многобройни народни празници, посветени на светци и на мъченици на Римокатолическата църква [**Маринов, С.** 2001, с. 153].

Галисия (Galicia или Galiza на галисийски) е една от 17-те автономни области на Испания. Разположена е в Северозападна Испания, граничи на запад с Атлантическия океан, на юг с Португалия, на изток с областите Астурия, Кастилия и Леон и на север с Бискайския залив (Кантабрийско море).

Туризмът заема все по-голям дял в икономиката на Галисия. През 2015 г. броят на туристите е 3 354 068 д. Те осигуряват приходи от 3,2 млрд. евро. Делът на туризма в БРП на Галисия нараства от 3% през 1992 г. на 5,6% през 2015 [**Estadísticas del...**, 2016]. Средните разходи на един турист в Галисия са 989 евро, срещу 934 евро в Испания [**Estadística del Turismo...**, 2016].

В това отношение столицата на автономната област Сантяго де Компостела (95 000 жители) играе важна роля. Там се намира гробът на апостол Сантяго (в славянската религиозна традиция Св. Яков – рибарят). Св. Яков е брат на Йоан Кръстител и е един от най-ревностните последователи на Христос, загинал като мъченик за утвърждаването на Христовата вяра, екзекутиран през 44 г. по заповед на цар Ирод. Според вярващите, неговото тяло е пренесено с лодка през Средиземно море от учениците му Атанас и Теодор от Ерусалим. Погребан е в Галисия, но дълго време мястото му остава забравено. Намира го отшелникът Пелагиус през 813 г. Легендата разказва, че мястото на гроба е било поле, осяяно със звезди (el Campo de las Estrelas – в буквален превод “полето на звездите”), откъдето идва името на град Сантяго де Компостела. Още от Средновековието градът е притегателен център за католиците, почитащи светеца.

Обичаят води началото си от 1119 г., когато папа Калист II обявява т.нар. Юбилей или Привилегия на Светата година. През XII в. кастилските и арагонските монарси възвеличават Пътя на Сантяго. По същото време група кастилски рицари формират войнствания религиозен Орден на Сантяго, който подпомага и закриля пилигримите (пилигрим означава “поклонник”). Вярва се, че всеки минал по Пътя получава пълна индулгенция [**Генов, Н.** 2004].

За католиците Сантяго де Компостела се превръща в третото по святост място след Ерусалим и Рим, където заради мощите на Апостола всяка година се стичат хиляди туристи и поклонници [**Димитрова, М.** 2005, с. 28].

Крал Алфонсо II изгражда базилика над гробницата, около която възниква градът Сантяго де Компостела. Строежът на новата катедрала, по проект на арх. Матео, започва през 1077 г. Бароковата ѝ украса е от XVII–XVIII в. Главната фасада, богато орнаментирана в бароков стил, е на площад “Обрадойро”. Отляво и отдясно са двете 70-метрови кули (фиг. № 1).

Още на входа на прекрасната катедрала те посреща фигурата на светеца и се вярва, че който докосне колоната пред нея, е благословен от Апостола, по подобие на статуята на Свети Петър в едноименната катедрала в Рим. Християните се молят с благоговение и чакат с часове на огромни опашки пред мощите на апостол Сантяго в подземиеото на катедралата. Вярва се, че той изпълнява желанията на праведните християни.

Вътрешността на катедралата е богато украсена с редки видове мрамор и много позлатени статуи. В средата е многоцветната каменна скулптура на Апостола, седнал в поклонническо облекло. В лявата си ръка държи дълга тояга, от която виси кратунка за вода. Всеки, достигнал след дълго чакане, се спуска да прегърне статуята. Някога поклонниците разменяли за секунди короната на светеца с обикновените си шапки.

Фиг. № 1. Катедралата на Сантяго де Компостела

След това стълбите отвеждат в криптата. Там е гробницата на Сантяго и двамата му ученици, открита през IX в. В масивната сребърна урна са мощите на тримата. Християните, воювали по тези земи с мюсюлманските нашествия от юг, се обръщали за закрила към Св. Яков. Така постепенно от милостив и жертвоготовен защитник на бедните, той се превърнал във воин. Легенда разказва, че на 23 май 844 г. той се появил сред бял облак, яхнал бял кон, с меч в ръка и помогнал на Рамиро I от Астурия да победи маврите в битката при Клавихо, като посякъл много неприятелски бойци. Поради това често е изобразяван като „матаморос” – убиец на маврите [Генов, Н. 2004].

И до днес духовно-религиозната основа на култа към св. Яков остава непроменена – преклонението пред величието на светите отци на християнството и отрицанието на гордостта, себелюбието и личните амбиции чрез прецистващата роля на пътя като философски символ.

Катедралата на Сантяго де Компостела е обявена за паметник под специалната защита на ЮНЕСКО. Тя се смята за третата по големина в света след „Свети Петър” във Ватикана и лондонската „Свети Павел”. Тя е крайната точка на едно от най-големите поклоннически пътувания в християнския свят, след това до Божи гроб. Впоследствие Пътят на поклонниците е продължен на запад до брега на Атлантическия океан – Finisterre (Краят на земята).

За пътя на Сантяго, неговите различни маршрути и съвременното пилигримство, обхванало милиони европейци, в Испания и католическия свят се пише и се говори много. Малко се знае обаче за една от най-интересните европейски традиции в България и страните от Източна Европа. А който се е докоснал истински и на живо до Испания и нейната най-северозападна област, Галисия, знае, че пътят на познанието за тези земи минава задължително през легендата за Апостола и поклонническата традиция.

Уникални за Галисия са така наречените *cruceiros* – огромни каменни кръстове с различни сюжети, изваяни по тях, които се поставят като магически пазители на ключови места – по кръстопътища, на площади, в дворовете на имения и къщи, пред църкви и параклиси. Магическата символика на „Земята на огъня и водата”, както определят Галисия, се е пренесла и в стотиците предания за Апостол Сантяго и неговия път през земята на древните келти.

Поклонението до града се осъществява по няколко основни маршрута – Френския (той се означава като *El Camino de Santiago*), Северния (*El Camino del Norte*), Виа де ла Плата (*Vía de la Plata*), Португалския (*El Camino Portugués*), Английския път (*El Camino Inglés*), Камино Примитиво (*El Camino Primitivo*), Рута дел Мар де Арока и Рио Уйя (*Ruta del Mar de Aruoca y Río Ulla*) и пътя де Фистерра-Мухия (*Camino de Fisterra-Muxía*) (фиг. № 2).

Те са обозначени със специални туристически колони и знаци, част от пътищата и пътеките са реконструирани напоследък с пари от европейските фондове. Пътят на Сантяго се изминава по три начина – пеша, на кон или с колело. През 2015 г. пеша са преминали 236 273 (90,02%), с велосипед 25 343 (9,66%), на кон 771 (0,29%), др. 71 (0,03%) [Oficina de..., 2016].

Днес се приема, че Камино е изминат успешно от всеки поклонник, извървял пеш поне 100 км или 200 км с велосипед. Разбира се, има и такива, които мъкнат огромни кръстове или изминават цялото разстояние, влачейки се по земята на колене. На разположение на пътниците е цяла мрежа пътни заслони и хижи. Повечето са строени през Средновековието и се поддържат с доброволен труд и дарения от стотиците клубове на „Приятелите на Пътя на Сантяго”, пръснати из цяла Галисия и Испания. Там при спартански условия, в общи спални, се ношува за 3–5 евро. Изминалите Пътя получават писмено удостоверение в катедралата на Сантяго де Компостела. Повечето носят на врата си миди, по които е изрисуван кръстът на свети Яков. Легендата разказва, че някога първият, изминал този път поклонник, когато трябвало да премине буен планински поток, получил свише указания за брод от подредени мидени черупки. Така те станали символ на цялото поклонение [Димитров, С., Петров, Г. 2006, с. 210].

Фиг. № 2. Пътища на Сантяго

Най-известен е Френският път, който минава през Пиренеите, пресича Кантабрия и през Галисия стига до Сантяго де Компостела. Ако пътят се изминава пеша, етапите са 32 с продължителност на прехода между 15 и 39 км. За пътуващите с велосипеди етапите са 10, а дължината им е между 18,5 и 99 км. Много използвани са и маршрутите през Португалия (от Фару, Лагош и Лисабон), от Обединеното кралство, който за малко минава и по вода; има и маршрути само за испанските поклонници от южната част на Иберийския полуостров (Де ла Плата) и по Бискайското крайбрежие (Северен път) [Carandell, L., Alsina, F., Moralejo, S., Yagues, J. M. 2005, p. 113] (фиг. №3).

Фиг. № 3

Източник: Instituto Gallego de Estadística, 2016.

Малко от тези поклонници са дълбоко религиозни. Според специално направени проучвания, туристите поемат по Пътя на Сантяго, водени най-вече от религиозно-културни, културно-исторически или познавателни подбуди. С религиозна цел пътуват 37,98%, докато религиозните и културните мотиви се съчетават при 54,09% от туристите, а само културните – 7,93% [Oficina de..., 2016].

Пилигримството днес се е превърнало в център на добре развита индустрия. В самата Галисия има няколко основни маршрута по Пътя на Сантяго (табл. № 1). Всички те започват и завършват в Сантяго де Компостела. Най-предпочитани са Фистерата – Коста де Морте, Риас Алтас и Рибера де Улия. Сред посещаваните туристически обекти се открояват Кулата на Херкулес в А Коруня, музеят на Розалия де Кастро в Падрон и А Естрада, наречена „Версайското галего“. Пътят на Сантяго е основната причина за бурното развитие на селския туризъм в Галисия в последните години, за множество туристически инициативи и е обект на сериозни антропологически изследвания. Той осигурява поминък на множество отдалечени от центъра галисийски села и други населени места [Димитров, С., Петров, Г. 2006, с. 211].

Табл. № 1. Пътища на Сантяго в Галисия (разстояние в км)

Риас Бахас	Барбанса	Интериор – Каминьо Франсес	Рибера дел Уйа	Фистерата – Коста де Морте	Риас Алтас
Сантяго де Компостела N–550 27 км	Сантяго де Компостела C–543 12 км	Сантяго де Компостела N–534 12 км N–547 4 км	Сантяго де Компостела N–550 10 км	Фистерата Сантяго де Компостела C–545 31 км	Сантяго де Компостела AP–998 км AC–566 25км
Падрон N–550 2,5 км	Брион C–543 12 км	О Пино N–547 41 км	Тео N–550 10 км	Санта Комба AC–403 7 км AC–441 22 км	Седейра AC–2204 12 км

Понтесесурес N-548 2 км	Лусаме С-543 8 км	Арсуа N-547 15 км	Падрон АС-242 12 км С-541 10 км	Масарикос С-552 24 км	Сан Андресае Тейхидо АС-2204 10 км АС-862 43 км АР-9 4 км
Каррил РО-548 2 км	Ноия С-550 14 км	Мелиде Палас де Рейс N-540 16 км	А Естрада N-640 20 км N-525 4 км	Фистерра С-552 9 км С-550 24 км	Феррол АР-9 54 км
Вилгарсиа де Ароуса РО-549 6,5 км РО-307 3 км	Порто до Сон С-550 20 км	Бойморто АС-232 9 км	Сиета N-525 11 км	Карнота С-550 15 км	А Коруня АР-9 77 км
А Ийа РО-307 6,5 км РО-549 4,5 км	Рибейра С-550 6 км	Собрадо АС-231 19 км N-IV 3,5 км А-6 19 км	Лалин N-525 40 км	Мурос С-550 23 км	Сантяго де Компостела
Самбадос РО-550 13 км РО-316 6 км	Побра до Караминьал С-550 9 км	Бетансос А-9 31 км АС-224 5 км	Ведро N-525 18 км	Оутес С-550 11 км АС-543 33 км	
О Грове РО-312 2,5 км	Бойро С-550 2,1 км VR-611 5,7 км	Ордес N-550 13 км	Букейхос N-525 8 км	Сантяго де Компостела	
А Тоха РО-316 6,5 км РО-50 9,5 км	Рианхо С-550 14 км	Оросо N-550 15 км	Сантяго де Компостела		
Санхенхо РО-308 5 км	Катойра С-550 11,5 км N-550 22 км	Сантяго де Компостела			
Пойо РО-308 5 км	Сантяго де Компостела				
Понтеведро АР-960 км					
Сантяго де Компостела					

Източник: Santiago de Compostela. Ediciyn especial. Xacobeo 2010, Xunta de Galicia, Santiago de Compostela, 2010.

Идеята за поощряване на някои европейски културни пътища, използвайки като модел Пътя на Сантяго, се инициира на отделни срещи през 1984 и 1985 г. Първата е препоръката на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа, отнасяща се за „Европейските поклоннически пътища”, и втората, на Европейската конференция на отговорните министерства за архитектурните памет-

ници. Многовековното културно значение на Пътя на поклонниците до Сантяго де Компостела е признато през 1987 г. от Съвета на Европа като „Първи културен маршрут на Европа”, а градът Сантяго е обявен за световен културен паметник от ЮНЕСКО [Sánchez, J. 2005].

По цялото протежение на Френския път, преминаващ през Навара, Арагон, Ла Риоха, Кастилия-Леон до Галисия, са изградени около 1800 религиозни и светски сгради, в които романското изкуство се е претворило в типичен испански архитектурен стил [Алексова, Д. 2005, с. 10]. Между тези храмове най-известни са катедралите в Хака, Памплона, Бургос и Леон; манастирите край Логроньо, Естела и Ортега, замъкът на Тамплиерите в Понферада, и на първо място огромната катедрала в Сантяго де Компостела, смятана за връх на испанския романски архитектурен стил.

Най-оживени са тези туристически маршрути през така наречените юбилейни години (haso-beos), когато празникът на Свети Яков (на 25 юли) се пада в неделя. Последни такива години са 2004, 2010 а следващата е 2022 и т.н. 2010-та година отбеляза рекорден връх на туристи от цяла Европа, които са посетили Галисия [Oficina de..., 2016] (фиг. № 4).

Фиг. № 4

Източник: Instituto Gallego de Estadística, 2016.

През 2015 г. по различните пътища на Сантяго са преминали общо 262 458 души. Над половината са чужденци (53,39%), което показва значението на този религиозен център като международна дестинация. Посетителите са от 105 държави, вкл. от други континенти: САЩ (4-то място), Канада (9-то), Корея

(10-то), Бразилия (11-то) (фиг. № 5). Броят на българите, минали по Пътя на Сантяго, е 464 (0,18%), което поставя България на 35-то място.

Фиг. № 5

Източник: Instituto Gallego de Estadística, 2016.

Над 50% от туристите преминават по Пътя на Сантяго през летните месеци, което се обяснява с по-благоприятните климатични условия и най-разпространения начин на придвижване – пеш (фиг. № 6). По професии най-голям е дялът на студентите (19,2%), хората на изкуството, преподаватели и др. Преобладават мъжете – 52,93%, срещу 47,07% жени. По възраст разпределението е следното: над 60 г. – 11,0%, между 36–60 г. – 43,6%, между 19–35 г. – 34,8% и под 19 г. – 10,6% [Oficina de..., 2016].

Фиг. № 6

Източник: Instituto Gallego de Estadística, 2016.

От казаното до тук могат да се направят няколко основни извода:

- Религиозният туризъм се развива на основата на взаимна обвързаност с останалите сегменти на културния туризъм – познавателен, образователен, творчески и др. Религиозният фактор е водещ за формирането на пиковите стойности по години;

- Конкретният пример показва, че за този вид туризъм не са нужни скъпи съоръжения и сложна и разнообразна инфраструктура, а по-скоро запазване и реставрация на съществуващите паметници от миналото: църкви, катедрали, манастири и крепости;

- Приходите от пътуващите към крайната цел на дестинацията не са големи, имайки предвид основния мотив, но са стимулиращ фактор за развитието на много малки селища, особено в северната част на Испания и най-вече в Галисия.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Алексова, Д. 2005 – Д. Алексова. Испания – дестинации за алтернативен туризъм. – “Туристически пазар, XI–XII, 2005. [D. Aleksova. Ispaniya – destinatsii za alternativnen turizam. – “Turisticheski pazar, XIXII, 2005.]

Генов, Н. 2004 – Н. Генов. Испанската светиня. – Стандарт, 20.XII.2004. [N. Genov. Ispanskata svetinya. – Standart, 20.XII.2004.]

Димитрова, М. 2005 – М. Димитрова. Сантяго де Компостела, или има ли днес истински пилигрими. – Европа, № 5, година XII, 2005. [M. Dimitrova. Sant'yago de Kompostela, ili ima li dnes istinski piligrimi. – Европа, № 5, godina XII, 2005.]

Димитров, С., Петров, Г. 2006 – Сл. Димитров, Галин Петров. Развитие религиозного туризма в Испании (на примере Пути Сантьяго). – В: “Туризм и региональное развитие”. Смоленск, 2006. [Sl. Dimitrov, Galin Petrov. Razvitie religioznogo turizma v Ispanii (na primere Puti Sant'yago). – V: “Turizm i regional'noe razvitie”. Smolensk, 2006.]

Маринов, С. 2001 – Ст. Маринов. Съвременни видове туризъм. Изд. „Наука и икономика”. Варна (ИУ), 2001. [St. Marinov. Savremenni vidove turizam. Izd. “Nauka i ikonomika”. Varna (IU), 2001.]

Ценкова, Е. 1998 – Е. Ценкова. Испания многолика и неповторима. София, 1998. [E. Tsenkova. Ispaniya mnogolika i nepovtorima. Sofia, 1998.]

Carandell, L., Alsina, F., Moralejo, S., Yagues, J. M. 2005 – L. Carandell, F. Alsina, S. Moralejo, J. M. Yagues. El Camino de Santiago. Barcelona, 2005.

Estadísticas del..., 2016 – Estadísticas del Turismo. IGE, Santiago de Compostela, 2016.

Estadística del Turismo..., 2016 – Estadística del Turismo receptor. INE, Madrid, 2016.

Images économiques..., 2016 – Images économiques du monde. Paris, 2016.

Instituto Nacional..., 2016 – Instituto Nacional de Estadística (2015). Instituto Nacional Madrid, 2016.

Instituto de Estudios..., 2016 – Instituto de Estudios Turísticos. Balance del turismo en España en 2015. Madrid, 2016.

Instituto Gallego..., 2016 – Instituto Gallego de Estadística (2015). Santiago de Compostela, 2016.

Oficina de..., 2016 – Oficina de Acogido al Peregrino. A Coruña, España, 2016.

Sánchez, J. 2005 – J. Sánchez. “El Camino del Peregrino a Santiago”. Madrid: Editorial Dilema, 2005.

Santiago de Compostela, 2010 – Santiago de Compostela. Edición especial. Xacobeo, 2010; Xunta de Galicia, Santiago de Compostela, 2010.